
POLİS AKADEMİYASI

«DİO-nun İNZİBATİ FƏALİYYƏTİ» KAFEDRASI

Akademiyanın kursantları üçün
"DİO-nun TMT və İO" fənni üzrə

M Ü H A Z İ R Ə

Mövzu № 7 "İnformasiya sistemləri və DİO-da idarəetmənin
informasiya təminatı".

Vaxt – 6 saat
Mühazirə – 2 saat
Seminar – 2 saat
Təcrübə - 2 saat

POLİS AKADEMİYASI

«DİO-nun İNZİBATİ FƏALİYYƏTİ» KAFEDRASI

Akademiyanın kursantları üçün
"DİO-nun TMT və İO" fənni üzrə

M Ü H A Z İ R Ə

Mövzu № 7 "İnformasiya sistemləri və DİO-da idarəetmənin
informasiya təminatı".

Vaxt – 6 saat

Mühazirə – 2 saat

Seminar – 2 saat

Təcrübə - 2 saat

Tərtib etdi:

Kafedranın müəllimi,
polis polkovnik-leytenantı

İbrahimov İ.E.

Mühazirənin mətni kafedranın iclasında müzakirə olunmuş və bəyənilmişdir.

Protokol № 09 " 29 " may 2017-ci il.

Mövzu № 7 "İnformasiyalar sistemi və daxili işlər orqanlarında idarəetmənin informasiya təminatı"

MÜHAZİRƏNİN PLANI:

1. DİO-da informasiyalar sistemi.
2. DİO-da informasiyaya qoyulan tələblər.
3. DİO-da idarəetmənin informasiya təminatı.

Ə D Ə B İ Y Y A T :

1. "İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 3 aprel 1998-ci il tarixli 460-IQ №-li Qanunu.
2. "İnformasiya əldə etmək haqqında" Azərbaycan Respublikasının 30 sentyabr 2005-ci il tarixli 1024-IIQ № -li Qanunu.
3. "Kütləvi informasiya vasitələri haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 7 dekabr 1999-cu il.
4. "Məlumat azadlığı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 19 iyun 1998-ci il.
5. "Giriş-çıxış və qeydiyyat" idarələrarası avtomatlaşdırılmış məlumat-axtarış sistemi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22.04.2008-ci il tarixli Fərmanı.
6. "Azərbaycan Respublikası DİN sistemində informasiya texnologiyalarının inkişaf konsepsiyası" haqqında DİN-in 27.09.2007-ci il tarixli KQ 5/1 nömrəli Kollegiya Qərarı.
7. "Azərbaycan Respublikası daxili işlər orqanlarında uçot-qeydiyyat və statistika işləri üzrə əməkdaşların fəaliyyətinin təşkili Qaydalarının təsdiq edilməsi barədə" DİN-in 07.04.2017-ci il tarixli Q16-001-17 nömrəli qərarı.
8. "Azərbaycan Respublikasında cinayətlərin vahid uçotunun aparılması qaydaları haqqında Təlimatın təsdiq edilməsi barədə" DİN-in 16.02.2017-ci il tarixli Q8-001-17 nömrəli qərarı.
9. "DİN-in Vahid məlumat-axtarış sistemindən istifadə qaydaları barədə" DİN-in 29.04.2010-cu il tarixli 253 nömrəli əmri.
10. "Fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlənməsi ilə əlaqədar şəxslərin qorunması haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə" Qanunun elan edilməsinə dair DİN-in 23.11.2009-cu il tarixli 692 nömrəli əmri.
11. "Mərkəzləşdirilmiş kriminal və axtarış uçotlarının təşkili və aparılması Qaydaları barədə" Təlimatın təsdiq edilməsi haqqında DİN-in 08.01.2019-cu il tarixli Q5-001-19 nömrəli qərarı.
12. Azərbaycan Respublikası DİN-in 13.07.2009-cu il tarixli 390 sayılı əmri: "Şəhər, rayon və nəqliyyatda polis orqanlarının işinin təşkili haqqında" Təlimatın təsdiq edilməsi barədə".
13. А.П.Коренев. "Основы управления в ОВД". М., 2001
14. Menecmentdə informasiya təminatı // <http://kayzen.az/blog/menecment/5687/menecmentd%C9%99-informasiya-t%C9%99minat%C4%B1.html>
15. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının İnformasiya resursları və texnologiyaları mərkəzinin Əsasnaməsinin təsdiq edilməsi haqqında // http://e-qanun.az/files/framework/data/5/c_f_5150.htm

GİRİŞ

Bəşəriyyət tarixinə nəzər salarkən belə bir qanunauyğunluq aşkar olunur ki, hər bir əsr özünəməxsus mühüm inkişaf prosesi ilə, böyük elmi və mədəni əhəmiyyətə malik hadisələrlə xarakterizə olunur. Məsələn, dünya alimləri keçən əsrin ikinci yarısından başlayaraq XX əsri "atom əsri", "elmi-texniki tərəqqi əsri", "informasiya partlayışı əsri" adlandırmağa başladılar. XXI əsr isə "informasiya əsri" hesab olunur. Bunun səbəbi XXI əsrdə informasiyanın cəmiyyətin əsas aparıcı qüvvələrindən birinə çevrilməsi, onun sənaye cəmiyyətindən informasiya cəmiyyətinə sürətlə keçidi ilə əlaqədar idi. Alimlər belə bir fikri formalaşdırarkən cəmiyyətdə gedən proseslərin dərin tədqiqinə və onun qanunauyğunluqlarına əsaslanmışlar.

Bu baxımdan icra hakimiyyəti orqanlarına aid olan daxili işlər orqanlarında informasiya təminatı da göstərilənləri özündə əks etdirməlidir.

Mövzunun əhəmiyyətini siz, bu sahədə əldə etdiyiniz hüquqi biliklərlə gələcək təcrübi fəaliyyətinizi uzlaşdıqda daha dərinə dərk edəcəksiniz.

Ona görə də mövzunun birinci sualının açıqlanması vasitəsi ilə daxili işlər orqanlarının informasiya sistemi, informasiyaya qoyulan tələblər və onun kəmiyyət və keyfiyyət xarakteristikaları barədə nəzəri bilikləri əldə etmiş olacağıq.

Mühazirəmizin ikinci sualının açıqlanması vasitəsilə isə daxili işlər orqanlarında idarəetmənin informasiya təminatı və onun təşkilinin əsas prinsipləri barədə nəzəri bilikləri əldə etmiş olacağıq.

Bütün bu biliklərə yiyələnməklə siz, gələcək xidməti fəaliyyətinizdə nəzəriyyə ilə təcrübəni əlaqələndirməklə xidmət edəcəyiniz orqanda idarəetmənin qarşısında duran vəzifə və funksiyaları qüvvədə olan qanunvericiliyə müvafiq olaraq yerinə yetirmiş olarsınız.

Sual 1. DİO-da informasiyalar sistemi.

İnformasiya – insanın öz hiss üzvləri vasitəsi ilə təbiətdən, cəmiyyətdən müətlə prosesı zamanı aldığı məlumatdır. İnsanlar informasiyanı yaratmaq, ötürmək, saxlamaq, istehsal və təkrar istehsal etmək imkanlarına malikdir.

İnformasiya latınca "informatio" - yəni izah etmə, şərh etmə mənasında meydana gəlsə də, o, öz ilkin mənasını çoxdan dəyişmiş, olduqca mürəkkəb, öyrənilməsinə, sistemləşdirilməsinə böyük ehtiyac duyulan bir prosesə çevrilmişdir.

Müasir dövrümüzdə elmin və texniki tərəqqinin böyük vüsət alması, elmi tədqiqatların nəticələrinin cəmiyyət həyatına, praktikaya tətbiq edilməsi, texnologiyanın, texniki proseslərin sürətli inkişafı nəticəsində informasiya axınının artımı, köhnəlməsi və səpələnməsi hədsiz dərəcədə çoxalmış və bu informasiya axınının işlənməsi, istehsal edilməsi və onun tələb olunan istiqamətlərə yönəldilməsi imkanları dairəsindən kənara çıxmışdır. Bu proses həm iqtisadi, həm də sosial xarakter daşımağa başlamışdır.

Müstəqillik şəraitində dövlətimiz və xalqımız, alimlərimiz, ziyalılarımız, bütün qəbildən olan mütəxəssislərimiz qarşısında duran mühüm vəzifə müasir Azərbaycan cəmiyyətini informasiyalaşdırmaqdır.

"İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" 3 aprel 1998-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstərilir: "İnformasiyalaşdırma informasiya ehtiyatlarının formalaşması, təqdim edilməsi, istifadə olunması əsasında dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarının, təşkilati-hüquqi və mülkiyyət formasından asılı olmayaraq bütün müəssisə, idarə və təşkilatların, vətəndaşların informasiya tələbatlarının və bu sahədəki hüquqlarının təmin edilməsinin optimal şəraitinin yaradılması üçün təşkilati, sosial-iqtisadi və elmi-texniki prosesdir".

Həmin Qanuna əsasən informasiya ilə bağlı bəzi anlayışları sizin nəzərinizə çatdırırıq.

İnformasiya – təqdimat formasından asılı olmayaraq şəxslər, əşya, fakt, hadisə və proseslər haqqında məlumatlardır.

Sənədləşdirilmiş informasiya (sənəd) – maddi daşıyıcıda qeyd olunmuş və identikləşdirilməsinə imkan verən rekvizitlərə malik informasiyadır.

Kütləvi informasiya – əldə olunması, işlənməsi, verilməsi və ya istifadəsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə məhdudlaşdırılmayan və ümumi istifadə üçün təyin olunmuş sənədləşdirilmiş informasiyadır.

Konfidensial informasiya – əldə olunması, işlənməsi, verilməsi və ya istifadəsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq məhdudlaşdırılmış sənədləşdirilmiş informasiyadır.

İnformasiya prosesləri – informasiyanın yaradılması, yığılması, işlənməsi, saxlanması, axtarışı və yayılmasıdır.

Daxili işlər orqanlarında informasiyanın verilməsi, ötürülməsi, saxlanması və uçot-qeydiyyat işini həyata keçirən xidmətlər göstərilənlərə əsasən Azərbaycan Respublikasının qanunları və DİN-in normativ-hüquqi aktları əsasında bu sahə üzrə qarşıya qoyulmuş vəzifə və funksiyaları yerinə yetirirlər.

Kibernetika və idarəetmə üzrə elmi işlərdə qeyd olunduğu kimi sosial sistemlərin idarə edilməsinin səlahiyyətliyi və əsaslılığı informasiya ilə təmin olunma səviyyəsindən birbaşa asılıdır.

İdarəetmə həm sistemin daxilində, həm də onu əhatə edən fəaliyyət mühitində baş verən informasiya prosesləri ilə ayrılmaz surətdə əlaqədardır. Beləliklə, informasiya prosesləri idarəetmənin əsasını təşkil edir, çünki hər bir idarəçilik silsiləsi (dövrü) informasiyalar sisteminə daxil olan hüdudlarda həyata keçirilir. Bununla əlaqədar olaraq, daxili işlər orqanlarının idarə edilməsinin informasiya ilə təmin edilməsinin təşkili və onun təkmilləşdirilməsi yolları məsələlərinin müzakirə edilməsi həm nəzəri, həm də təmiz praktiki əhəmiyyətə malikdir. Eləcə də bu məsələlərin müzakirə edilməsi daxili işlər orqanlarının idarəçilik, inzibati, istintaq və əməliyyat axtarış fəaliyyətlərinə elektron-hesablayıcı texnikanın, kompyuterləşdirmənin tətbiq edilməsinin zəruri olan ilk şərtlərindən biridir. Bütün bunlar, son nəticədə daxili işlər orqanlarında idarəetmənin informasiya ilə təmin edilməsinin zəruriliyini müəyyən edir.

İdarəetmədə informasiyanın rolu və əhəmiyyəti. İnformasiya prosesləri idarəetmənin əsasını təşkil edirlər və sistemlərin təşkil edilmiş şəkildə saxlanılmasının yeganə mümkün olan izahı, onlara həm ətraf mühitdə baş verən hadisələri, həm də həmin sistemlərdə baş verən prosesləri xarakterizə edən informasiyaların arasına kəsilmədən daxil olmasından ibarətdir.

Beləliklə, idarəetmə prosesinin yaranmasının əsasını və onun əsas əlamətlərindən birini, həm sistemin özünün komponentləri (tərkib hissələri)

arasında, həm də sistem ilə onun fəaliyyət göstərdiyi mühit arasında fasiləsiz dövr edən informasiya təşkil edir. Yəni, idarəetmə haqqında, yalnız o sistemdə danışmaq olar ki, harada ki, onun elementləri və xarici mühit obyektləri öz aralarında əlaqədə və daim qarşılıqlı informasiya mübadiləsindədirlər.

İnformasiyanın özü isə idarəetmənin əsasını təşkil etməklə, o, həm də yalnız informasiyalar sisteminə daxil olan hüdudlarda həyata keçirilən, daxili işlər orqanları sistemində baş verən idarəetmə proseslərinin özlərinin xarakterini müəyyənləşdirən faktordan ibarətdir. Buna görə də, bu informasiyaların xarakteri, təkcə qarşıya qoyulmuş vəzifələrin həll edilməsi üsulunu deyil, həm də ümumilikdə, həll etmənin optimallığını müəyyən edir. Bununla əlaqədar olaraq, belə bir ifadə geniş şəkildə məlumdur: "Pis informasiya – pis qərar, kifayət etməyən informasiya – kifayət etməyəcək effektivli qərar".

Lakin hər cür informasiya daxili işlər orqanları sistemində həyata keçirilən idarəetmə prosesləri üçün qiymətli hesab edilmirlər, yalnız o informasiyalar idarəetmə prosesləri üçün qiymətli hesab edilirlər ki, onlar daxili işlər orqanları sisteminin vəzifə və funksiyalarına müvafiqdirlər.

İnformasiya, idarəetmənin zəruri atributu (əlaməti) olaraq, o, idarəçilik silsiləsinin bütün mərhələlərinə xasdır. Həqiqətdə, idarəetmə qərarlarının hazırlanması və qəbul edilməsi bir qayda olaraq, istiqamətverici informasiyaların, məhdudiyətlər haqqında informasiyaların, idarəetmə və xarici mühit obyektlərinin vəziyyəti haqqında informasiyaların alınmasından, sonradan isə onların yenidən işlənməsindən başlayır. Daxili işlər orqanları sisteminin vəziyyəti və onların qarşısına qoyulmuş vəzifələrinin yerinə yetirilməsini asanlaşdıran və ya çətinləşdirən fəaliyyət göstərdikləri şəraitlər barədə informasiyaların mövcud olmaması hallarında idarəetmə qərarının icra edilməsinin təşkili funksiyasını təsəvvür etməyə dəyməz. Dəyişən əməliyyat şəraitində orqanın fəaliyyətinin nəticələri barədə və qəbul edilmiş qərarların yerinə yetirilməsinin gedişatından xəbər verici informasiyalar, idarəetmə prosesinin nizama salma və düzəldilmə (təshih etmə), uçot və yoxlama kimi funksiyalarının həyata keçirilməsi üçün əsas təşkil edirlər. Son nəticədə bütün bu informasiyalar yeni idarəetmə silsiləsinin hazırlanması üçün əsas yaradır.

Beləliklə, belə nəticəyə gəlmək olar ki, sosial sistemlərdə həyata keçirilən idarəetmə prosesinin hər birisi öz mahiyyətinə görə informasiyaların alınması, onların yenidən işlənməsi və ötürülməsi ilə bağlı olan informasiya prosesindən

ibarətdir. İnformasiya, özlüyündə bu zaman idarəetmənin bilavasitə vasitəsi kimi çıxış edir.

İdarəetmə prosesinin özünü isə informasiya nöqtəyi-nəzərindən aşağıdakı kimi qiymətləndirmək olar:

- informasiyalar sistemi ilə idarəetmə obyektinin və xarici mühitin vəziyyəti haqqında dərk etmə;

- idarəetmə alqoritminə əsasən qəbul edilmiş informasiyaların yenidən işlənməsi ilə sistemin fəaliyyəti məqsədlərinə müvafiq olan komandalara çevirilməsi;

- komandaların məlumatlarının idarəetmənin təşkilatdaxili obyektlərinə verilməsi.

İnformasiyaların və informasiyalar sisteminin anlayışı. Ən ümumi şəkildə informasiya anlayışı özündə yeni məlumatları əks etdirən xəbər və ya bildirmələrdən ibarətdir, hansılar ki, insanlar tərəfindən öz fəaliyyətlərinin təşkili üçün qəbul edilirlər, yenidən işlənilirlər və istifadə edilirlər.

Kibernetikada və sosial idarəetmə elmində informasiyalar anlayışı aşağıdakı iki faktorlarla sıx əlaqədardır:

- birincisi, müəyyən sistemlərin mövcudluğu və onlarda idarəetmə proseslərinin baş verməsi ilə;

- ikincisi, bir halda ki, istənilən sistem müəyyən vəzifələrin həll edilməsi vasitəsidir, onda informasiyalar yalnız o məlumatlar hesab edilirlər, hansılar ki, bu vəzifələrin həll edilməsi üçün yararlı hesab edilirlər.

Beləliklə, informasiyalara, yalnız o məlumatlar aiddir, hansıların ki, forma və məzmunu sistem tərəfindən başa düşülür və qəbul olunur, ona zəruridirlər və onun tərəfindən həyata keçirilən idarəetmə prosesində istifadə edilirlər.

İdarəetmə prosesində elə hallar da olur ki, məlumatlar baxmayaraq ki, sistem tərəfindən qəbul edilmişdir və yenidən işlənmişdir, lakin onların sistemin qarşısına qoyulmuş vəzifələrin həll edilməsi üçün heç bir əhəmiyyəti olmamışdır (yəni informasiya daşımayan), belə məlumatlar informasiya idarəetmə prosesində səs-küyü adlanırlar. Yanlış informasiyaya, sistemi düzgün qərar qəbul etməkdən yayındıran və onda qeyri-müəyyənliyin azalması haqqında (qəbul edən bilmir ki, bu məlumatlar yanlış informasiyadır) subyektiv təsəvvür yaradan məlumatlar aiddir.

Daxili işlər orqanları sisteminin fəaliyyətinə uyğun olaraq informasiya anlayışını aşağıdakıları xarakterizə edən məlumatlar kimi müəyyən etmək olar:

- daxili işlər orqanları sisteminin vəziyyətini və fəaliyyətini, onun xarici təsir obyektlərini xarakterizə edən məlumatlar;

- daxili işlər orqanları sisteminin fəaliyyətini müəyyənləşdirən xarici mühitin vəziyyətini və təsirini xarakterizə edən məlumatlar.

Nəzərə almaq lazımdır ki, informasiyanın bu tərifini (anlayışı) ən ümumi xarakter daşıyır. İnformasiyanın bu tərifinin konkret məzmunlarla doldurulması daxili işlər orqanlarının idarəedilməsi prosesində istifadə olunan informasiya növlərinin məcmusundan və onun təsnifatından ibarət olan, informasiyalar sisteminin müzakirə edilməsi yolu ilə mümkündür.

Daxili işlər orqanlarının informasiyalar sistemini təşkil edən bütün məlumatlar məcmusunu, sistemin idarəedilməsi prosesində onların rollarına və iştiraklarına görə onları aşağıdakı növlərə bölmək olar:

1. Konseptual (ümumi təsəvvür edilən) mühitin məqsədlərini xarakterizə edən informasiyalar (tapşırıq növlü, istiqamətverici məlumatlar). Bu informasiyalar, birincisi, daxili işlər orqanlarının məqsəd və vəzifələrini, onların idarəetmə obyekti kimi müəyyən edir; ikincisi, onların fəaliyyətində məhdudiyyətlər qoyur, onların fəaliyyəti haqqında əsasnaməni müəyyən edir. Bura Azərbaycan Respublikasının dövlət hakimiyyət orqanlarının normativ-hüquqi aktları aiddir. Məsələn: qanunlar, fərmanlar, əsasnamələr, nizamnamələr, qərarlar, göstərişlər və s.

2. Daxili işlər orqanlarının fəaliyyətinin axdığı coğrafi, siyasi, sosial-iqtisadi və demografik vəziyyətləri xarakterizə edən informasiyalar. Bu informasiyalar, həm hüquq qaydasının özünün vəziyyətini (sosial təzahür kimi), həm də daxili işlər orqanları sistemi fəaliyyətinin xarakterini müəyyən edən faktorlar haqqında olan informasiyalardır.

Bu növ informasiyalara aşağıdakı faktorları xarakterizə edən məlumatlar aiddir:

- xidmət aparılan regionun (ölçülər, səthin quruluşu, iqlim şəraiti və s.), onun inzibati-ərazi bölgüsü və s. haqqında olan coğrafi xarakteristikaları xarakterizə edən məlumatlar;

- regionda yaranan siyasi və iqtisadi vəziyyətlər haqqında olan məlumatlar;

- istehsalat gücünün, sənayenin, aqro-sənaye kompleksinin, tikintinin, nəqliyyatın, rəbitənin, səhiyyənin, təhsilin, mədəniyyətin, ticarətin, məişətin və s. vəziyyətləri və inkişafı haqqında olan məlumatlar;

- əhalinin sayı, onun yaş strukturu, məşğuliyyəti, təhsil səviyyəsi, yerləşdirilməsi, mühacirət prosesləri, əvvəllər məhkum olunmuş şəxslərin mövcudluğu, anomaliya təzahürləri (alkoqolizm, narkomanlıq, psixoloji və zöhrəvi xəstəliklərlə və s.) haqqında olan məlumatlar.

Bu növ informasiyaların mənbəyini statistika orqanları, təhsil, mədəniyyət, ticarət, səhiyyə orqanları, idarə, təşkilat və s. təşkil edir.

3. Daxili işlər orqanları sisteminin xarici təsir obyektlərinin vəziyyətini – yəni hüquqpozmaları, onların törədilmə səbəb və şəraiti, müəyyən edilmiş ictimai qayda həddindən kənara çıxan hadisələri (təzahürləri), hüquqazidd əməllər törədənəri, cəza çəkən şəxsləri və sair məlumatları xarakterizə edən informasiyalar.

Bu növ informasiyalara aşağıdakı faktorları xarakterizə edən məlumatlar aiddir:

- hüquqpozmaların vəziyyəti, səviyyəsi, dinamikası və strukturu (cinayətlər və inzibati xətlər nəzərdə tutulur), onların törədilməsinin coğrafi vaxtı, yeri və törədilmə vəziyyəti və onların törədilməsinə kömək edən şəraitlər, cinayət qəsdlərinin obyektləri və s. haqqında olan məlumatlar;

- hüquqpozmaları törədən şəxslər, onların cins – yaş strukturları, ictimai-faydalı əməklə məşğulluğu, yaşayış və iş yeri, təhsil səviyyəsi, məhkumluğu, ictimai qaydanın pozulması və s. haqqında olan məlumatlar.

Bu növ informasiyaların əsas mənbəsini daxili işlər orqanları təşkil edir, çünki onlar əsasən bu növ məlumatların qeydiyyatını və uçotunu aparırlar. Əlavə olaraq, bu məlumatlar kiçik həcmdə vətəndaşların yaşayış və iş yeri üzrə məhkəmə orqanları (əsasən, şəxsi ittihama aid işlər), prokurorluq, inzibati komissiyalar və yoldaşlıq məhkəmələri tərəfindən qeydiyyata alınır.

4. Daxili işlər orqanları sisteminin özünün vəziyyətini və fəaliyyətinin nəticələrini xarakterizə edən informasiyalar.

Bu növ informasiyalar xarici idarəetmə funksiyalarının yerinə yetirilməsi üzrə sistemin təşkilatdaxili fəaliyyət prosesini və onun fəaliyyətinin effektivliyini müəyyən edir.

Buna müvafiq olaraq, bu növ informasiyalara aid olan məlumatlar aşağıdakı iki qrupa bölünürlər:

1. Daxili işlər orqanlarının vəziyyəti haqqında olan məlumatlar (yəni sistemin statistikasi). Bu qrupa aid olan məlumatlar aşağıdakı faktorları xarakterizə edirlər:

- daxili işlər orqanının struktur quruluşunu;
- onun ştat sayını (bütövlükdə və xidmətlər üzrə), komplektləşdirilməsini, kadrların keyfiyyət tərkibini (kadrların təhsil və yaş həddlərini, daxili işlər orqanlarında xidmət illərini, ümumilikdə və xüsusən də həmin xidmətdə), şəxsi heyətin yerləşdirilməsini və s.

2. Daxili işlər orqanlarının fəaliyyəti haqqında məlumatlar (yəni sistemin fəaliyyət göstərməsi dinamikası). Bu qrupa aid olan məlumatlar aşağıdakı iş növlərinə aid olan məlumatlardır:

- bütövlükdə orqanın təşkilati fəaliyyəti, onun xarakteri və istiqaməti;
- cinayətlərin açılması və istintaqının aparılması;
- ümumi və fərdi profilaktika üzrə iş;
- axtarış işləri;
- xüsusi aparatla yerinə yetirilən iş;
- qeydiyyatda (uçotda) olan şəxslərlə iş;
- inzibati-yurisdiksiya fəaliyyəti;
- qanunçuluğa riayət edilməsi;
- vətəndaşların şikayət və ərizələri üzrə iş;
- operativ və kriminalistika texnikasının istifadə edilməsi;
- hüquqi təbliğat və s.

Yuxarıda sadalanan məlumatlardan göründüyü kimi, bu növ informasiyaların da mənbələrini əsasən daxili işlər orqanları, eləcə də sistemdə müxtəlif yoxlamalar həyata keçirən orqanlar, ictimai təşkilatlar, yerli özünüidarə orqanları, vətəndaşlar və kütləvi informasiya vasitələri təşkil edir.

5. Xarici mühit obyektlərində hüquq qaydasının qorunmasında daxili işlər orqanları ilə qarşılıqlı əlaqədə olan orqanların vəziyyətini və fəaliyyətlərinin nəticələrini xarakterizə edən informasiyalar.

Bu növ informasiyalar daxili işlər orqanlarının sisteminə daxil olmayan hüquq-mühafizə orqanlarının (məhkəmə, prokurorluq, vergi orqanları, gömrük orqanları, ədliyyə orqanları) və hüquq qaydasının qorunmasında iştirak edən ictimai qurumların fəaliyyətini əks etdirirlər.

Bu növ informasiyalara nəqliyyatda polis orqanlarının və xüsusi daxili işlər orqanlarının, eləcə də xidmət etdiyi ərazidə ictimai qaydanın qorunması və

ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsində bu və ya digər səviyyədə iştirak edən daxili qoşunların vəziyyətini və fəaliyyətinin nəticələrini xarakterizə edən məlumatları da aid etmək olar.

Bir qədər şərtlik dərəcəsinə görə, bu növ informasiyalara daxili işlər orqanları sistemi tərəfindən cinayətkarlıqla mübarizənin ictimai qaydanın qorunmasının və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinin təşkil edilməsində istifadə olunan nəzəri və metodiki xarakterli məlumatları da aid etmək olar.

Sadalanan məlumatlardan göründüyü kimi, bu növ informasiyaların mənbələrini yuxarıda göstərilən orqanlar təşkil edirlər.

Yuxarıda göstərilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, ümumi şəkildə daxili işlər orqanlarının fəaliyyətində istifadə olunan informasiyaların əsas növləri və onların daxil olmalarının əsas mənbələri belədir. Bu kompleks informasiyaların yuxarıda göstərilən bloklarda qruplaşdırılması xeyli dərəcədə onun təsnifatını da əks etdirir. Daxili işlər orqanları sistemində istifadə olunan informasiyaların belə təsnifatlaşdırılmasının əsasını onların daxili işlər orqanları sisteminin idarə edilməsində iştirak etməsi təşkil edir. İnformasiyaların bu növlərinin bütün məcmusu informasiyalar sistemini təşkil edir.

Sual 2. DİO-da informasiyaya qoyulan tələblər.

Daxili işlər orqanlarında informasiyalara qoyulan tələblər. Daxili işlər orqanlarının informasiyalar sistemini müzakirə etdikdən sonra informasiyalara qoyulan tələblərin və onun kəmiyyət və keyfiyyətə qiymətləndirilməsinin bəzi məsələləri üzərində dayanmaq lazımdır.

İdarəetmədə istifadə olunan informasiyalara qoyulan ümumi tələblər, elmi və xüsusi ədəbiyyatlarda kifayət qədər tam və hərtərəfli müzakirə edilmişdir. Ona görə də onlardan yalnız, daxili işlər orqanlarının fəaliyyəti üçün daha çox əhəmiyyət kəsb edən informasiyaları müzakirə edək.

1. İnformasiyaların idarəetmə subyektinin səlahiyyətlərinə, eləcə də onun idarəetmənin təşkilatı strukturundakı yerinə ciddi uyğunluğu. Bu o deməkdir ki, sistemə daxil olan bütün informasiyalar onun fəaliyyətinin səciyyəviliyini (spesifikasını) əks etdirməli, onun fəaliyyətinin məzmunu ilə əlaqədar olmalı və onun qarşısına qoyulmuş ümumi vəzifələrin və funksiyaların, eləcə də müvafiq birdəfəlik vəzifələrin yerinə yetirilməsini təmin etməlidir.

2. Optimallıq (vaciblik, tamlıq) – yəni informasiyaların həcmünün, məzmununun və keyfiyyətinin sistemin effektivli fəaliyyətini təmin edən qərarların qəbul edilməsi imkanına uyğun gəlməsi. Bu o deməkdir ki, hər cür informasiya sistemin obyektlərinin vəziyyətini və xarici mühitin idarəetmənin vəzifələrinə müvafiq olaraq, lazımi dərəcədə tamlıqını və nümayəndəliyini (rəsmiliyini) əks etdirməlidir. İnfomasiyaların optimallığı onun kəmiyyət və keyfiyyət xarakteristikalarında ifadə olunur və onun mahiyyəti isə ondan ibarətdir ki, informasiyaların minimal həcmli və növləri subyektin bu və ya digər məsələ və ya idarəetmənin konkret vəzifəsinin həll edilməsi üzrə qeyri-müəyyənliyinin aradan qaldırılmasına imkan yaratmalıdır.

Lakin optimallığı müəyyənləşdirərkən nəzərə almaq lazımdır ki, o daimi kəmiyyət əmsalı deyil, o, birincisi sistemin həll etdiyi vəzifələrin xarakterindən, ikincisi isə əməkdaşların təcrübə və ixtisas səviyyəsindən asılıdır.

3. İnfomasiyaların lazımi dərəcədə düzgünlüyü və dəqiqliyi. Bu o deməkdir ki, informasiyalar tələb olunan bu halda dəqiqlik dərəcəsində sistemin vəziyyətini və xarici mühiti obyektiv surətdə əks etdirməlidir. Lakin bu prinsiplərə riayət edərkən nəzərə almaq lazımdır ki, bir qayda olaraq informasiyaların tamlıq, düzgünlük və dəqiqlik dərəcəsinin yüksəldilməsi onun alınmasına sərf olunan vaxtı artırır (yəni operativlik aşağı düşür), amma çox vaxt isə onun qiymət dəyəri də artır (yəni onun toplanması ilə məşğul olan əməkdaşların sayı artır və s.).

4. İnfomasiyaların vaxtında toplanması (və yaxud da tələb olunan vaxtaşırılıq). İnfomasiyalara qoyulan bu tələbin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, istər informasiyaların sistemə daxil olmasının ləngidilməsi, istərsə də onların vaxtından əvvəl toplanması onun aktuallığının aşağı düşməsinə və ya itirilməsinə gətirib çıxarır və bunun nəticəsində də qəbul olunan qərarlarının effektivliyinin xeyli aşağı düşməsinə səbəb olur. Deməli, idarəetmə subyektinin vəzifəsi ondan ibarətdir ki, həll edilən vəzifələrin və yerinə yetirilən funksiyaların xarakterini nəzərə alaraq, informasiyaların ayrı-ayrı növlərinin daxil olmasının tələb olunan vaxtaşırılığını və müddətini daha düzgün təyin etmək və əlavə olaraq, onlardakı məlumatların lazımi tamlıq və dəqiqlik dərəcəsini nəzərə almaq lazımdır.

5. İnfomasiyaların kompleksliliyi, müntəzəmliyi və proqnoz xarakterli olması. İnfomasiyalara qoyulan bu tələbin mahiyyəti isə ondan ibarətdir ki, məlumatlar

minimal həcmdə hadisələrin bütün məcmusunu, onların biri-birindən asılılığını və müzakirə edilən məsələyə aidiyyəti olan digər hadisələrlə qarşılıqlı əlaqəsini əks etdirməlidir. Bundan əlavə, məlumatlar həll edilən vəzifələrin xarakterinə uyğun olan ayrı-ayrı meyarlar üzrə sistemləşdirilmiş və ümumiləşdirilmiş olmalı, həm təkcə sistemin cari vəziyyətini və xarici mühit obyektlərini deyil, həm də gələcəkdə onların dəyişməsi perspektivini də əks etdirməlidir.

6. İnformasiyaların əlaqəliliyi (kommunikasiyalılığı). İnformasiyalara qoyulan bu tələbin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, bu tələb onun həm idarəetmə sistemi tərəfindən, həm də xarici mühit obyektləri tərəfindən qəbul edilməsi (dərək edilməsi) və mənimsənilməsi ilə əlaqədardır. Bu məlumatların yığcam (lakonik) və qanunauyğun (məntiqli) düzülməsi, onun digər formada, yəni digər variantda oxunması imkanını istisna edən ziddiyyətsiz, birmənalı və ardıcılıqla ifadə edilməsi deməkdir. Hələ qədim zamanlarda belə hesab edərtilər ki, bu və ya digər hadisə haqqında, əgər aşağıdakı suallara cavab məlumdursa, həmən fikir barədə kifayət qədər tam fikir yürütmək olar: kim və nə edib, harada, nə vaxt və hansı vasitələrlə, nə üçün və kim bu barədə məlumat verir.

Bu tələb daxili işlər orqanlarının fəaliyyətində daha çox geniş yayılmış sənədlərin (müxtəlif protokolların, aktların və s.) unifikasiyası (yəni vahid şəkllə salınması), formalaşdırılması (rəsmiləşdirilməsi) və standartlaşdırılması vasitəsi ilə yerinə yetirilə bilər.

İnformasiyaların kəmiyyət və keyfiyyətə xarakteristikası. İnformasiyalara qoyulan tələbləri müzakirə edərkən, həm də onların kəmiyyət və keyfiyyətə xarakteristikası üzərində də qısaca da olsa dayanmaq lazımdır.

İnformasiyaların Klod Şennon tərəfindən işlənilib hazırlanmış riyazi nəzəriyyəsinə əsasən, belə hesab edilir ki, məlumatların aydınlığı nə qədər azdırsa, onun ehtimallığı nə qədər azdırsa, o qədər də çox o özündə informasiyalar daşıyır. Lakin məlumatların belə qiymətləndirilməsi bir sıra obyektiv səbəblərə görə, keyfiyyət xarakteristikalarına daha çox ehtiyacı olan, sosial informasiyalar üçün həmişə münasib deyil. Onlardan əsasını informasiyaların dəyərliliyi təşkil edir, hansının ki, meyarını sistemi onun qarşısında qoyulmuş vəzifələrin həllinə daha çox yaxınlaşdıran məlumatlar təşkil edir.

İnformasiyaların dəyərliliyi haqqında danışarkən, qeyd etmək lazımdır ki, bu göstərici daimi deyil, çox vaxt o, vaxta görə dəyişir.

Amerika Birləşmiş Ştatlarının kəşfiyyat əməkdaşı V.Plett hesab edir ki, operativ-taktiki informasiyalar gündə 10%, strateji informasiyalar ayda 10% və sosial-iqtisadi informasiyalar ildə 10% öz dəyərlərini itirirlər¹. Analoci asılılığı daxili işlər orqanlarında istifadə olunan informasiyalara münasibət üzrə də göstərmək oar.

Yuxarıda göstərilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, informasiyaların kəmiyyət və keyfiyyət cəhətdən qiymətləndirilməsi onun tamlığı və dəyərliliyi ilə əlaqədardır. İnformasiyaların tamamlılıq dərəcəsi bir qayda olaraq, idarəetmə subyektinin qarşısında qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün vacib sayılan informasiyalar ilə hal-hazırda onun malik olduğu informasiyalar arasındakı qarşılıqlı əlaqə ilə müəyyənləşdirilir. Lakin bu halda idarəetmə subyektini informasiyalara qoyulan tələblərdən olan onun optimallığı kimi tələb haqqında həmişə yaddan çıxarmaması zəruridir, eləcə də onun lazımi və kifayət qədər düzgünlüyü və dəqiqliyi barədə də unutmaması zəruridir, yəni onun müəyyən həddini dəqiq təsəvvür etməlidir.

İnformasiyaların dəyərliliyi, birincisi, həll edilən məsələlər üzrə idarəetmə subyektinin qeyri-müəyyənliyinin nə qədər aradan qaldırılması dərəcəsi ilə, ikincisi qarşıya qoyulmuş vəzifələrin həll edilməsi üçün məlumatların əhəmiyyətliyi və onun düzgünlüyü ilə müəyyənləşdirilir.

Beləliklə, informasiyaların rolunu və əhəmiyyətini, daxili işlər orqanlarının informasiyalar sistemini, onlara qoyulan əsas tələbləri, eləcə də informasiyaların kəmiyyət və keyfiyyət xarakteristikalarını müzakirə etdikdən sonra, daxili işlər orqanlarının idarəetmə fəaliyyətinin informasiyalarla təminatının təşkili haqqında sualın müzakirəsinə keçməyə imkan yaranır.

¹ Вах. Плетт В. Информационная работа стратегической разведки США. М., 1977, стр. 57.

Sual 3. DİO-da idarəetmənin informasiya təminatı.

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin 13 iyul 2009-cu il tarixli 390/XIÜ əmri ilə təsdiq edilmiş "Şəhər, rayon və nəqliyyatda polis orqanlarının işinin təşkili haqqında" Təlimatında qeyd olunmuşdur ki, şəhər, rayon və nəqliyyatda polis orqanlarında informasiyaların yığılması və toplanması qüvvədə olan qanunvericiliklə və Azərbaycan Respublikası DİN-in normativ-hüquqi aktları ilə şəhər, rayon və nəqliyyatda polis orqanlarının üzərinə düşən əməliyyat-xidməti vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün zəruri olan şəraitin yaradılmasına istiqamətləndirilmiş, təşkilati işin birinci növbəli (təxirə-salınmaz) elementlərindən biridir. Beləliklə, daxili işlər orqanlarının idarəçilik fəaliyyətinin informasiya təminatı vəzifəsi birinci növbəli (təxirəsalınmaz) vəzifələrdən biridir və onun müvəffəqiyyətlə həll edilməsindən DİO-nun üzərinə qoyulmuş cinayətkarlıqla mübarizə, ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi üzrə vəzifələrin həll edilməsi çox asılıdır.

İndi isə müzakirə edək, görək ki, daxili işlər orqanlarının idarəedilməsinin informasiya təminatı anlayışının məzmunu özü nədən ibarətdir və o, hansı vəzifələri həll edir.

Daxili işlər orqanlarının idarəçilik fəaliyyətinin informasiya təminatı dedikdə – daxili işlər orqanlarının üzərinə qoyulmuş vəzifə və funksiyaların həyata keçirilməsi üçün zəruri olan və müəyyən tələblərə cavab verən, idarəetmə prosesinin məlumatlar məcmusu ilə təmin edilməsinə yönəldilmiş idarəetmə subyektlərinin fəaliyyətləri başa düşülür. İnformasiya təminatının təşkili ilə bağlı vəzifəni isə bilavasitə informasiya sistemi yerinə yetirir. İnformasiya sis-temi isə orqan və onun xidmətlərinin istiqamətverici (tapşırılmış) informasiya tələbatlarının ödənilməsinin üsul və vasitələr məcmusundan ibarətdir.

İnformasiya sistemi aşağıdakı informasiya əlaqələrindən ibarətdir:

- idarə edən və məlumatverici informasiyaların dövr etməsini təmin edən informasiya əlaqələrindən;

- informasiyaların toplanması, yenidən işlənilməsi, saxlanması və həmin informasiyaların idarəetmə sisteminin komponentlərinə onlar tərəfindən həll edilən vəzifələrin xarakterinə müvafiq olaraq, müəyyən edilmiş şəkildə (növdə) və həcmdə verilməsindən.

İnformasiya təminatı sistemindən fərqli olaraq, harada ki, başlıca olaraq, onun komponentini, istiqamətverici (tapşırılmış) informasiya tələbatının ödənilməsinə istiqamətlənmiş, subyektin fəaliyyəti təşkil edir, informasiyalar sistemi isə yalnız idarəetmə prosesindən istifadə olunan informasiyalar növlərinin məcmusundan ibarətdir.

Beləliklə, bu anlayışları nəzərə alaraq, daxili işlər orqanlarının informasiya təminatı və informasiya sistemi vəzifələrini aşağıdakı formada ifadə etmək olar:

- idarəetmə üçün zəruri olan informasiyaların növlərinin və obyektlərinin, onların təqdim edilməsi formalarının və sistemə daxil olma müddətlərinin, eləcə də sistemin bu komponentlərinə görə məsul şəxslərin müəyyən edilməsi;

- daxili işlər orqanlarının xidmət və bölmələrinin idarəetmənin təşkilatdaxili obyektləri ilə və xarici mühitlə qarşılıqlı informasiya əlaqələrinin təmin edilməsi;

- sistemin fəaliyyətinin istiqamətverici parametrlərinin (göstəricilərinin) və xarici mühit obyektlərinin vəziyyətinin qeydiyyatının təşkili;

- sistemə daxil olan ilkin informasiyaların yenidən işlənməsi (təhlil edilməsi), onun sistemləşdirilməsi və idarəetmə prosesinin həyata keçirilməsi üçün zəruri olan növlərə (şəkilə) və formalara salınaraq ümumiləşdirilməsi;

- daxil olmuş və yenidən işlənmiş (təhlil edilmiş) informasiyaların idarəetmə sisteminin təbəqələri (xidmətləri, hissələri, bölmələri, icraçıları) arasında, onlar tərəfindən yerinə yetirilən funksiyalara və ya həll edilən konkret vəzifələrə müvafiq olaraq bölüşdürülməsi;

- daxil olmuş informasiyaların saxlanılmasının təmin edilməsi, sistemin komponentlərinin və xarici mühitinin sorğularına müvafiq olaraq, onların vaxtında və məqsədyönlü (relevantlı) axtarılması və verilməsi;

- informasiyaların idarəetmənin təşklətdaxili və xarici mühit obyektlərinə vaxtında verilməsinin təşkili;

- informasiyaların toplanması, yenidən işlənməsi, saxlanılması və verilməsi proseslərinin sürətləndirilməsi və onların keyfiyyətlərinin yaxşılaşdırılması məqsədilə texniki vasitələrin tətbiq edilməsi.

Daxili işlər orqanları sisteminin yuxarıda göstərilən bütün vəzifələrini xüsusi olaraq yaradılmış xidməti sahələr tərəfindən yerinə yetirilir. Onlara aiddir:

- Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi səviyyəsində Əməliyyat və Statistik İnformasiya İdarəsi (ƏSİİ);

- Bakı şəhər Baş Polis İdarəsi səviyyəsində – informasiya şöbəsi;

- Nəqliyyatda Baş Polis İdarəsi səviyyəsində – informasiya bölməsi;

- şəhər, rayon, xətt polis orqanları səviyyəsində – uçot-qeydiyyat üzrə inspektorlar.

DİO sistemində təşkilati-inspektor xidməti orqanda əməliyyat-xidməti fəaliyyətə nəzarət sistemini işləyib hazırlayır, icra və uçot-qeydiyyat intizamının vəziyyətini təhlil edir, onun möhkəmləndirilməsi üzrə tədbirlər həyata keçirir. Cinayət və hadisələr haqqında əməliyyat məlumatlarının toplanması, hazırlanması və təqdim edilməsi daxili işlər orqanlarının, hissələrinin məsul növbətçisi tərəfindən həyata keçirilərək rəhbərliyə və DİN-in Növbətçi Hissələri İdarəetmə Xidmətinə məruzə edilir.

Daxili işlər orqanları sisteminin idarəetmə subyektlərinin informasiya tələbatlarının xarakterini müəyyənləşdirən parametrlər. İstənilən sosial sistemdə olduğu kimi, daxili işlər orqanlarına və onlara daxil olan xidmət və bölmələrə informasiya tələbatının obyektiv konkretliyi səciyyəvidir. Daxili işlər orqanları-ra və onların strukturuna daxil olan xidmət və bölmələrə xas olan informasiya tələbatının obyektiv konkretliyi birincisi, onların dövlət orqanları sisteminin müəyyən təbəqəsinə məxsusluğundan, ikincisi orqanın Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin iyerarxiya sisteminin idarəedilməsində tutduğu təbəqədən üçüncüsü isə yerinə yetirilən konkret vəzifə və funksiyalardan irəli gəlir.

İndi isə informasiya tələbatlarının onları müəyyənləşdirən əsas faktorları olan idarəetmənin səviyyəsi, orqanın vəzifə və funksiyaları, tətbiq edilən idarəetmə metodları və idarəetmə prosesinin özünün mərhələləri ilə qarşılıqlı əlaqəsini ətraflı müzakirə edək. Burada əvvəlcədən ümumi xarakterli bir neçə fikirlərin (müləhizələrin) qeyd edilməsi zəruridir. Birincisi, informasiya tələbatlarını müəyyənləşdirərkən nəzərə almaq lazımdır ki, orqanın və onun xidmətlərinin informasiya tələbatları heç də daimi və sabit deyil və çox vaxt o, orqanın fəaliyyət göstərdiyi şəraitin dəyişməsi və daxili işlər orqanlarının qarşısına qoyulan bu və ya digər vəzifələrin aktuallığının dəyişməsi ilə müəyyənləşdirilir.

İkincisi, informasiya tələbatlarının xarakterinə orqanın əməkdaşlarının ixtisaslılıq və peşəkarlıq (məharət dərəcəsi) faktoru da əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Yuxarıda

qeyd etdiyimiz kimi icraçıların yaradıcılıq diapozonu nə qədər genişdirsə, onların informasiyalara olan tələbatları da bir o qədər yuxarıdır, yəni əməkdaşların ixtisasının genişlənməsi və peşəkarlığının yüksəlməsi ilə, onların DİO-nun fəaliyyətinin müxtəlif aspektləri üzrə daha dərin və hərtərəfli informasiyalara olan tələbatları da artır.

İnformasiya növlərinin və idarəetmə səviyyələrinin qarşılıqlı asılılığı, idarəetmə elminə görə "idarəetmədə istifadə olunan empirik (təcrübəyə əsaslanan) və nəzəri informasiyaların qarşılıqlı münasibətinin"² müxtəlifliyi ilə müəyyənləşdirilir.

Bu prinsipin daxili işlər orqanları sistemində uyğun olaraq, aid edilməsi o deməkdir ki, orqanın idarəetmə səviyyəsi nə qədər yüksəkdirsə, onlar tərəfindən istifadə olunan informasiyaların ümumilik (ümumiləşdirici) dərəcəsi nə qədər böyükdürsə, informasiya tələbatında kompleks və elmi informasiya-ların xüsusi çəkisi də o qədər çox yer tutur, istifadə olunan informasiyaların özünün xarakteri və onun tematik genişliyi də o qədər ətraflı (müxtəlif tərəfli) olur. Beləliklə, belə nəticəyə gəlmək olar ki, baxmayaraq ki, idarəetmə səviyyəsinə görə istifadə olunan informasiyaların həcmi təxmini olaraq eynidir (bunlar insanın fiziki və intellektual imkanları ilə müəyən edilir), lakin idarəçilik fəaliyyətində istifadə olunan informasiyaların tematik genişliyi və elmlilik dərəcəsi müxtəlifdir.

Lakin hər bir sistemin informasiya tələbatının müəyyənləşdirici faktoru onun qanuniləşdirilmiş vəzifə və funksiyalarının konkret məzmunundan və ya yuxarı təbəqəli sistem tərəfindən onun qarşısına qoyulmuş və yaxud da orqanın özü tərəfindən işlənilib hazırlanmış birdəfəlik məqsədli göstərişdən ibarətdir. Belə yanaşma çox geniş massivli müxtəlif cəhətli informasiyalardan, yalnız idarəetmə məsələlərinin həlli üçün vacib sayılan məlumatları ayırmağa, toplamağa və təhlil etməyə imkan verir. Daxili işlər orqanına daxil olmuş informasiyaların onun qarşısına qoyulmuş vəzifələrə, müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından irəli gələn nizamlanan parametrlərə dəqiq uyğunluğu, eləcə də sistemdə daxili qarşılıqlı əlaqələrinin və xarici mühitin obyektləri ilə qarşılıqlı əlaqələrinin nizamlayıcı xarakteri informasiyaların həm artıqlığını, həm də çatışmamazlığını aradan qaldırmağa imkan verir, yəni bütövlükdə sistemdə bütün informasiyaların daha səmərəli axınını təşkil etməyə və idarəetmə üçün bütün optimal zəruri olan məlumatlarla onun təmin edilməsinə imkan verir.

İnformasiya təminatının əsasını təşkil edən bu prinsipin inkişafı daxili işlər orqanlarına daxil olan ilkin informasiyaların növlərinin və həcmnin onların səlahiyyətlərinə müvafiq olaraq qəbul etdikləri çıxış sənədlərinin və qərarlarının xarakterinə uyğun gəlməsindən ibarətdir (yəni informasiyaların toplanması və təhlil edilməsi səviyyəsinin həmin məsələ üzrə qərarın qəbul edilməsi səviyyəsinə uyğun gəlməsi). Bu prinsipə riayət edilməsi daxili işlər orqanları sisteminin fəaliyyətində baş verə bilən, aşağı təbəqəli daxili işlər orqanları səlahiyyətlərinin yuxarı təbəqəli daxili işlər orqanı tərəfindən və əksinə əvəz edilməsi və bununla bağlı olaraq baxılma (müzakirə edilmə) səlahiyyətləri aşağı təbəqəli orqana aid olan həmin məsələlər üzrə informasiyaların, yuxarı təbəqəli orqan tərəfindən tələb edilməsi kimi pozuntunu xeyli dərəcədə istisna edir.

Lakin, daxili işlər orqanlarının ciddi surətdə nizama salınmış strukturu və nümunəvi əsasnamələrdə onların xidmət və bölmələrinin vəzifə və funksiyalarının nümunəvi əsasnamələrdə normativə uyğun olaraq möhkəmləndirilməsi, bu və ya digər növ

² Вах. В.Г.Афанасьев. Социальная информация и управления обществом. М., 1975, стр. 79.

informasiyaların onlara daxil olması və onlarda müvafiq informasiya massivinin təşkili üçün müəyyənləşdirici faktordur. Nəzərə almaq lazımdır ki, DİN-in, BPI-nin, Pİ-nin və ŞRPİ(Ş)-nin müxtəlif xidmətlərinin struktur bölmələrinin informasiya tələbatlarının təmin edilməsinin (ödənilməsinin) mürəkkəbliyi ondan ibarətdir ki, orqana daxil olan informasiya növlərinin çoxu funksiyalıdırlar və onlara olan tələbat eyni vaxtda orqanların çoxsaylı xidmət və bölmələri tərəfindən hiss olunur.

Bundan başqa, informasiya tələbatının xarakterinə o fakt da təsir göstərir ki, ŞRPİ (Ş)-i yuxarı təbəqəli sistem qurumlarının (DİN-in, dövlət hakimiyyətinin və idarəetmənin digər orqanlarının) idarəetmə obyektləri olduqlarına görə, o, çox vaxt onlar üçün normativ aktlarla nəzərdə tutulmayan informasiya növlərinin toplanması ilə məşğul olmaq məcburiyyətindədir. Lakin belə informasiya növləri üzrə göstəricilərin uçotunun aparılması daxili işlər orqanlarının xidmət və bölmələri tərəfindən həyata keçirilmir.

İnformasiya tələbatının xarakterinə, habelə sistemdə mövcud olan idarəetmənin mərkəzləşdirmə və qeyri-mərkəzləşdirmə (səlahiyyətlərin bölüşdürülməsi) səviyyəsi də təsir göstərir. Şəhər, rayon daxili işlər orqanları sisteminin aşağı təbəqəli orqanlarının (bölmələrinin) daha geniş müstəqilliyi və sahəvi idarəetmə subyektləri ilə razılaşdırmadan, onlar tərəfindən həll edilən məsələlərin dairəsinin genişləndirilməsi şəraitində sistemdə dövr edən həm əmredici, həm də məlumatlandırıcı informasiyaların həcmi xeyli azalmış olur. Subyektlərin diqqəti bu halda, yalnız əsas, problemlə məsələlərin həll edilməsinə cəmləşdirilir.

Bir neçə söz də idarəetmə silsiləsi mərhələlərindən asılı olaraq, informasiya tələbatının dəyişməsi haqqında da qeyd etmək istərdim. İnformasiya tələbatı nöqtəyindən, idarəetmə qərarlarının işlənilib hazırlanması və qəbul edilməsi mərhələsi daha tutumludur. Bu mərhələyə sistemin qarşısına qoyulmuş məqsədləri, konkret vəzifə və qiymətləndirmə meyarlarını, yaranmış vəziyyəti, sistemin özünün və ətraf mühitin (proqnozlu informasiyalar) inkişaf tendensiyasını əks etdirən qruplaşdırılmış və proqnozlaşdırılmış informasiyalar zəruridir. Bundan başqa, bu mərhələdə bu problem üzrə elmi tədqiqatların gedişatını və ya analoci vəzifələrin həll edilməsinin həm orqanın özü, həm də digər daxili işlər orqanları tərəfindən toplanmış təcrübələrini əks etdirən (metodik informasiya və qabaqcıl təcrübə haqqında informasiya) informasiyalara da ehtiyac duyulur. Tədqiqatlar göstərir ki, idarəetmə silsiləsinin bu mərhələsində orqana daxil olan bütün informasiyaların 50%-dən 90%-ə qədəri yenidən işlənilir.

Daxili işlər orqanları sisteminin keyfiyyətli və vaxtında informasiya təminatı üçün sistemdə mövcud olan "informasiya səs-küyünün" və informasiya proseslərinin axınını ləngidən "informasiya maneələrinin" aradan qaldırılması səviyyəsinin aşağı salınması haqqında məsələ böyük əhəmiyyət kəsb edir.

"Semantik səs-küylər" (məlumat qəbul olunub, lakin aydın deyil, başa düşülməyib) və "praqmatik səs-küylərin" (məlumat qəbul olunub, aydındır, lakin orqan üçün dəyərli olan məlumat kimi qiymətləndirilməyib) aradan qaldırılmasına daxili işlər orqanları əməkdaşlarının ümumi və xüsusi hazırlıq səviyyəsinin qaldırılması, vahid sisteminin tətbiq edilməsi və orqanların xidmət və bölmələrinin fəaliyyət göstəricilərinin rolu, idarəetmə sənədlərinin vahid terminologiyasının tətbiq edilməsi, eləcə də daxili işlər orqanlarının vəzifə və funksiyalarının və əməkdaşların funksional vəzifələrinin təkmilləşdirilməsi və ifadə edilməsinin dərinləşdirilməsi yolu ilə nail olunur.

İdarəetmə elmində "informasiya maneələri" dedikdə – informasiya proseslərinin normal axınına maneəçilik törədən müxtəlif səbəblər başa düşülür.

Bununla əlaqədar olaraq, daxili işlər orqanları sistemində informasiya proseslərinin normal axınına maneəçilik törədən aşağıdakı maneələri fərqləndirirlər:

- coğrafi maneələr: onlar informasiyaların mənbəyi və qəbul edicisi arasında əlaqəsizliklə (rabitəsizliklə) bağlı olan maneələrdir və onlar əlaqə (rabitə) kanallarının işinin yaxşılaşdırılması yolu ilə aradan qaldırılırlar;

- ixtisaslaşdırma maneələri: onlar informasiyaların mənbəyinin və qəbul edicisinin ümumi və peşə hazırlığı səviyyələri arasındakı fərqlə bağlı olan maneələrdir və şəxsi heyətin hazırlıq səviyyəsinin qaldırılması, həm də məlumatların əsas məzmununun mənimsəmə dərəcəsinə daha yaxşı köməklik edən, yeni məlumatlara qəti surətdə bir qədər artıq informasiyaların əlavə edilməsi yolu ilə aradan qaldırılır;

- idarə (təşkilat) maneələri: bu maneələrə daxili işlər orqanları sisteminin və xarici mühit obyektlərinin və yaxud da sistemin özünün daxilində müxtəlif obyektlərin idarə ayrılığı (əlaqəsizliyi) aiddir; bu maneələr sistemin komponentlərinin öz aralarındakı və xarici mühitin obyektləri ilə qarşılıqlı əlaqələrinin yaxşılaşdırılması yolu ilə aradan qaldırılır;

- iqtisadi maneələr: bu maneələr daxili işlər orqanlarının xidmət və bölmələrinin müasir rabitə vasitələri ilə, informasiyaların hazır şəkllə salınması (təkmilləşdirilməsi) və başqa təşkilati texnikalarla kifayət qədər təmin edilməməsi ilə bağlıdır;

- fiziki maneələr: bu maneələr informasiyaların insan tərəfindən qəbul edilməsi və yenidən işlənməsi ilə əlaqədar müəyyən fiziki imkanları ilə bağlı olan maneələrdir.

Beləliklə, belə vəziyyətlərdə daxili işlər orqanları rəhbərlərinin vəzifəsi hər bir konkret halda informasiyalar axınının həm şaquli, həm də üfiqi xətt üzrə cərəyan etməsini (axmasını) çətinləşdirən və nəticədə sistemin fəaliyyətinin ümumi effektivliyini, yəni onların informasiya təminatını aşağı salan, yuxarıda göstərilən maneələrin təsirini maksimal səviyyədə nəzərə almaqdan və bütün mümkün olan üsul və vasitələrlə onu minimuma endirməkdən ibarətdir.

Daxili işlər orqanlarının informasiya təminatının təşkilinin əsas prinsipləri. Hal-hazırda idarəetmə elmi tərəfindən istifadəsi nəinki idarəetmənin iqtisadi sistemlərində, habelə sosial idarəetmə sahələrində də, o cümlədən də daxili işlər orqanlarının idarəedilməsi sahəsində də istifadə edilməsi mümkün olan, informasiya təminatının bir sıra daha ümumi olan prinsipləri işlənilib hazırlanmışdır. Bütün bu prinsiplər əsasən idarəetmə sisteminin təşkilinə qoyulan tələblərlə əmələ gəlir və müəyyən edilir.

Belə ki, idarəetmənin optimallığı, aramsızlığı və operativliyi tələbləri, həm də onların informasiya təminatı sisteminin təşkilinə qoyulan oxşar (analoci) tələbləri irəli sürür. Informasiya sisteminin vəzifəsi idarəetmə sistemi tərəfindən onun üzərinə qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi və idarəetmə problemlərinin həll edilməsi zamanı, idarəetmə sisteminin informasiya təminatı funksiyasını maksimal yüksək səviyyədə yerinə yetirməkdən ibarətdir.

İdarəetmə vəzifələrinə müvafiq olaraq, idarəetmənin obyektlərinin vəziyyəti və xarici mühit haqqında məlumatlarla sistemin informasiya təminatına aşağıdakı prinsiplərə əsaslanan bir sıra təşkilati tədbirlər vasitəsilə nail olunur.

Bu prinsiplər aşağıdakılardır:

- informasiya proseslərinin intensivləşdirilməsi (səmərələşdirilməsi);
- informasiya təminatının vahidliyi (ümumiliyi);

- funksional;
- informasiya təminatının optimallığı və inteqrallığı (birləşməsi);
- eləcə də verilən (ötürülən) məlumatların operativliyini və doğruluğunu təmin edən, onların keyfiyyətini və məzmununu yaxşılaşdıran bir sıra başqa texniki və təşkilati tədbirlər.

İdi isə bu prinsipləri daha ətraflı müzakirə edək:

İnformasiya proseslərinin intensivləşdirilməsi (səmərələşdirilməsi). İnformasiya proseslərinin intensivləşdirilməsi bütövlükdə idarəetmə sisteminin intensivləşdirilməsi prosesinin əsas tərkib hissəsinə daxil olub, informasiya təminatının təşkilinin daha ümumi prinsiplərindən biridir. Onun istifadə edilməsi daxili işlər orqanları sistemində mövcud olan informasiya maneələrinin maksimal dərəcədə aradan qaldırılması və ya neytrallaşdırılması imkanlarını, eləcə də başqa müxtəlif çətinliklərin və səs-küylərin aradan qaldırılmasını nəzərdə tutur.

İnformasiya təminatının vahidliyi (ümumiliyi). İnformasiya təminatının vahidliyi (ümumiliyi) – idarəetmənin bütün səviyyələrində daxili işlər orqanlarının informasiyalar kütləsinin təşkilinin və informasiya uyğunluğunun vahid metodikasını, eləcə də informasiyaların vahid şəkildə salınmış (unifikasiya edilmiş) mübadilə formalarının tətbiq edilməsi yolu ilə, onların digər hüquq-mühafizə orqanlarının, eləcə də dövlət və ictimai təşkilatların informasiya kütlələri ilə qarşılıqlı əlaqə imkanını nəzərdə tutur. Bu prinsipdən istifadə edilməsi daxili işlər orqanları tərəfindən hüquqpozmalar ilə mübarizənin təşkilində həm daxili işlər orqanları sistemində mövcud olan, həm də digər hüquq-mühafizə orqanlarında, eləcə də səhiyyə, təhsil və s. orqanlarda toplanmış operativ, uçot və hesabat informasiyalarının bütün kompleksin daha tam və hərtərəfli istifadə etməyə imkan yaradır. Bu prinsip informasiya qoyucuları və alıcıları dövlət orqanları, idarə və müəssisələri olacaq, məlumatların toplanması və onların yenidən işlənilməsinin ümumdövlət sisteminin və onların ayrı-ayrı belə sistemaltılarının yaradılması ilə əlaqədar xüsusi əhəmiyyətə malik olur.

İnformasiya təminatının təşkilinin funksional prinsipi. Bu prinsip subyektə daxil olan informasiyaların onun yerinə yetirdiyi vəzifə və funksiyalara və buna müvafiq olan, idarəetmə parametrlərinə (göstəricilərinə) ciddi uyğunluğunu nəzərdə tutur. Bu halda müəyyənədicilərin (cəhət) subyektin səlahiyyətli olmasıdır, yəni hər bir sənəd o şəxsə çatdırılmalıdır ki, o şəxs həmin sənəd üzrə qərar qəbul etmək hüququna malik olsun və yaxud da hər bir sənəd o şəxsə çatdırılmalıdır ki, o şəxs onun üzərinə düşən vəzifə və funksiyalara müvafiq olaraq, həmin sənəddə olan informasiyalar və ya qəbul olunmuş qərar haqqında bilməyə borclu olmalıdır.

İnformasiya təminatının optimallığı (ən əlverişliliyi) prinsipi. İnformasiya təminatının optimallığı (ən əlverişliliyi) prinsipi – daha əhəmiyyətli prinsiplərdən biridir. O, ümumiyyətlə idarəetmənin optimallığı prinsipindən irəli gəlir. Bir çox tədqiqatçılar tərəfindən qeyd edilir ki, indiki zamanda idarəedicilərin orqanları, onlar tərəfindən informasiya azlığı ilə (idarəetmə üçün zəruri olan informasiyaların olmaması ilə) yanaşı, onlar eyni zamanda lazımsız informasiyaların artıqlığından da əziyyət çəkirlər, çünki idarəetmədə mövcud olan informasiyalar artıqlığı öz kütləsində, necə deyirlər "informasiya partlayışı" yaradır, hansını ki, daha dəqiq informasiyalar artıqlığı partlayışı ilə adlandırmaq olar.

Daxili işlər orqanlarının idarəedilməsinin informasiya təminatının optimallığına aşağıdakı iki əsas vəzifələrin həll edilməsi ilə nail olunur:

- idarəetmə sistemində zəruri olan ən əlverişli informasiyaların müəyyən edilməsi ilə;
- informasiyalar sisteminin fəaliyyət göstərməsinin ən əlverişli optimal recimlərinin müəyyən edilməsi ilə.

İnformasiya proseslərinin optimallaşdırılmasının belə iriləşdirilmiş vəzifələri, konkretləşdirilmiş və detallaşdırılmış daha kiçik vəzifəaltılarına bölüşdürürlər. Belə vəzifələrə aşağıdakıları aid etmək olar:

- daxili işlər orqanlarının əlaqədar xidmət və bölmələri tərəfindən informasiyaların dəfələrlə və çoxfunksiyalı istifadə edilməsini nəzərə alaraq, informasiyaların birdəfəlik toplanmasının təmin edilməsi (bütün əməliyyat-axtarış və idarəçilik informasiyalarının toplanmasının vahid informasiya mərkəzlərinin təşkil edilməsi);
- paralel informasiyalar axınının aradan qaldırılması və kollektiv formada istifadə edilməsi üçün məlumatlar banklarının təşkil edilməsi;
- informasiyaların saxlanması (mühafizə edilməsinin) yığılma toplanma formalarından daha geniş istifadə edilməsi və sənədlərin birdəfəlik formalarının onlar tərəfindən əvəz edilməsi;
- informasiyaların toplanmasının müqayisəli formalarının və daxili işlər orqanlarının bütün xidmət və bölmələri üzrə onlarda olan göstəricilərin müəyyən edilməsi;
- daxili işlər orqanlarının xidmət və hissələrinin fəaliyyətlərinin ümumiləşdirilmiş göstəricilərinin işlənilməsi və tətbiq edilməsi;
- informasiyaların maşın daşıyıcılarının tətbiq edilməsi və informasiyaların toplanması, yenidən işlənməsi və saxlanması üçün elektron-hesablayıcı vasitələrdən istifadə edilməsi;
- sənədlərlə iş üzrə ümumdövlət və idarə tələblərinə ciddi riayət edilməsi, eləcə də sənədlərə qoyulan hüquqi tələblərə, onların tərtib edilməsinin informasiya mədəniyyətinə riayət edilməsi, habelə sənədlərin zəruri olan rekvizitlərinə və texniki estetik tələblərinə riayət edilməsi.

Daxili işlər orqanlarının idarəedilməsinin informasiya təminatının təkmilləşdirilməsi yolları. Ümumnəzəri və tətbiqi elmi tədqiqat materiallarının göstərdiyi kimi, informasiya təminatının optimallığının əsas şərti, onun təşkilinin daxili işlər orqanları tərəfindən yerinə yetirilən vəzifə və funksiyaların xarakteri ilə onların normativə uyğun möhkəmləndirilmiş səlahiyyətlərinin və bu zaman tətbiq edilən konkret idarəetmə metodlarının ciddi uyğun olmasından ibarətdir. Bu prinsiplərə riayət edilməməsi lazımsız informasiyaların toplanmasına və həqiqətən xeyirli informasiyaların olmamasına, eləcə də onun nizamsız hərəkətinə gətirib çıxarır.

Buna görə də daxili işlər orqanlarının idarəçilik fəaliyyətinin informasiya təminatının optimallığının birinci və əsas şərti orqanın informasiya fondunun təşkil edilməsinin (qurulmasının) və informasiyaların hərəkət etməsi qaydasının hər bir konkret xidmət və ya hissəsinin üzərinə qoyulmuş vəzifələrin xarakteri və həcmi ilə ciddi uyğun olmasından, idarəetmənin iyerarxiya strukturunda onların tutduğu yerin orqanın strukturuna və onların fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin müvafiq meyarları ilə uyğun olmasından ibarətdir.

Bu vəzifənin yerinə yetirilməsi üçün, yəni informasiya hüquqmünasibətlərinin nizama salınması üçün, idarəçilik hüquqmünasibətlərinin nizama salınması tələb olunur. İdarəçilik hüquqmünasibətləri də öz əkslərini daxili işlər orqanları və onların aparıcı xidmətləri haqqında nümunəvi və təxmini əsasnamələrin daha dərinədən işlənilməsində və

detallaşdırılmasında tapmalıdırlar. Belə normativ sənədlər idarəetmənin müxtəlif səviyyələri üzrə xidmətlərin vəzifə və funksiyalarını, onların qarşılıqlı əlaqə qaydalarını, eləcə də onların xarici mühit obyektləri ilə qarşılıqlı əlaqələrini dürüst müəyyən etməlidirlər. Bu da idarəetmə prosesində dövr edən bütün informasiyaların hamısını toplamır. Bu xeyli dərəcədə əməliyyat səlahiyyətli inspektor heyətini artıq sənədləşdirmədən azad edilməsinə, informasiyaların daha da ixtisaslı yenidən işlənməsinin, saxlanılmasının və verilməsinin təmin edilməsinə, ilkin informasiyaların birdəfəlik toplanmasının, eləcə də onun çoxfunksiyalı və dəfələrlə istifadə edilməsinin təmin edilməsinə imkan yaradar.

Bundan başqa, orqanın bütün miqyasında informasiya sistemlərinin mərkəzləşdirilməsi və inteqrasiyası (birləşdirilməsi) və vahid kriminogen, əməliyyat-axtarış, məlumat və köməkçi informasiyalar kompleksinin yaradılması daxili işlər orqanlarının xəbərdarlıq əməliyyat-axtarış, inzibati-yurisdiksiya və cinayət-prosessual fəaliyyətinin effektivliyinin xeyli artmasına imkan yaradar.

Belə informasiyaların yenidən işlənməsi (təhlil edilməsi) üçün hesablayıcı texniki vasitələrdən istifadə edilməsi, nəinki lazım olan məlumatların axtarılıb tapılması üçün təkə vaxtın azaldılmasına deyil, o həm də müxtəlif qarşılıqlı münasibətlərin və nisbi göstəricilərin (cinayətkarlığın səviyyəsinin, yükün, hüquqpozmalalarının coğrafiyasının və s.) hesablamalarının aparılmasına, eləcə də idarəçilik qərarlarının icra edilməsinə görə nəzarətin yaxşılaşdırılmasına imkan yaradar.

Informasiya təminatının təkmilləşdirilməsinin başqa mühüm istiqamətlərindən biri də istifadə olunan sənədlərin maksimal mümkün olan səviyyədə standartlaşdırılmasından və unifikasiya edilməsindən (onların vahid şəkilə salınmasından) ibarətdir. Bu, birinci növbədə hesabat və sorğu-cavab sənədlərinə aiddir. Bu işlərin aparılması müəyyən dərəcədə sənədlərin müxtəlifliyinin azaldılmasına, onların hazırlanması prosesinin sürətləndirilməsinə, onların dərk edilmə dərəcəsinin artırılmasına imkan yaradar, eləcə də onların ötürməsi üçün "formulların kodlaşdırılması" metodunun tətbiq edilməsinə, yəni yalnız müəyyən ardıcılıqla düzülmüş göstəricilərin şərti mənasının ötürülməsinə imkan yaradır.

Nəticədə qeyd etmək istərdim ki, mühazirəmizdə toxunulmuş bir çox məsələlər hələ də daha dərin nəzəri və empirik tədqiqatları tələb edir. Kibernetika ideyalarının həm bütövlükdə daxili işlər orqanlarının idarəedilməsinin təşkil edilməsinə, həm də onların xüsusən informasiya təminatının təşkil edilməsi məsələlərinə uyğun olaraq, daha geniş istifadə edilməsi olduqca məqsədəuyğun və səmərəli olardı.

NƏTİCƏ

Mühazirəmizi yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, inkişaf etmiş ölkələr informasiya cəmiyyətinə, onun əldə etmiş olduğu imkanlara tərəqqidə olan cəmiyyətin əsas atributları kimi baxır, iqtisadi, siyasi, mənəvi inkişafın açarı kimi qəbul edir.

Bu məqsədlə icra hakimiyyəti orqanları sisteminə daxil olan daxili işlər orqanlarında informasiya sistemi və daxili işlər orqanlarında informasiya təminatı haqqında nəzəri biliklərin əldə edilməsinin sizin gələcək xidməti fəaliyyətinizdə böyük əhəmiyyəti vardır.

Belə ki, mövzumuzun birinci sualında daxili işlər orqanlarında informasiya sistemi, onun strukturu, DİO-nun informasiyalar sistemini təşkil edən məlumatlar məcmusu açıqlanmaqla, DİO-nun fəaliyyəti haqqında informasiyalar ətraflı şəkildə qeyd olunmuşdur.

Mühazirəmizin ikinci sualının açıqlanması vasitəsilə isə daxili işlər orqanlarında informasiyaya qoyulan tələblər, üçüncü sualının açıqlanması isə daxili işlər orqanlarında idarəetmənin informasiya təminatı və onun təşkilinin əsas prinsipləri barədə nəzəri biliklər əldə etmiş olduq.

Mühazirəmizin mövzusunun planına daxil edilmiş sualların açıqlanması vasitəsi ilə əldə edilən nəzəri biliklərin əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, daxili işlər orqanları əməkdaşları üzərlərinə düşən vəzifə və funksiyaları qüvvədə olan qanunvericiliyə müvafiq olaraq həyata keçirmiş olarlar.

Mühazirəmizin mövzusunun ümumiyyətlə, əhəmiyyəti isə ondan ibarətdir ki, cinayətkarlığın vəziyyəti barədə statistik məlumatların və əməliyyat-sorğu uçotlarının aparılması sahəsində hüquqi biliklərin əldə edilməsi sizə həm necə bir hüquqşünas kimi, həm də idarəetmə subyekti kimi sizin gələcək xidməti fəaliyyətinizdə böyük əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.